

Kitap Tanıtımı: Kemaleddin TAŞ, *Sosyal Bilim Paradigmaları Açısından Sosyolojik Metodoloji*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2011, 200 Sayfa.

Muhittin IMİL*

Giriş ve sonuç bölümleri hariç tutulmak üzere üç bölümden oluşan kitapta yazar, sosyal bilimcilerin bile sıklıkla karıştırdığı ve yeterli farkındalığa sahip olmadıkları sosyal bilim paradigmaları, temel özellikleri, bu paradigmanın çerçevelerini oluşturan mantıksal sırasıyla ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sayıtların neler olduğu ve son olarak metodolojik sayıtları oluşturan nicel (pozitivist) ve nitel (anlayıcı) araştırma yöntemlerinin temel özellikleriyle veri toplama araçlarının eleştirel bir bakış açısıyla açıklamasını yapmıştır.¹

Giriş bölümünde sosyolojinin bir bilim olarak özgün olmasına vesile olan metodolojisinin paradigmatik ve sosyal teori düzeyinde belirleyiciliğine vurgu yapılır öncelikle. Yazara göre sosyolojik metodolojiyi anlamak için başvurulması gereken ilk kaynak sosyal bilim paradigmalarıdır. Son dönemde önemli kırılmalar yaşanmasına rağmen günümüze kadar sosyolojik metodolojiyle ilgili hususlar pozitivism ekseninde döndürülmüştür. Konu edindiği olguları insani tercihler belirlediğinden, toplumdaki kurumları ve dönüşüm şartlarının incelenmesini odak noktası olarak alan sosyoloji, meselelerine doğa olaylarına yaklaştığı gibi yaklaşmaya devam edemez. Bu noktada sosyoloji dışında hiçbir bilim dalında bu derece kayıtlayıcı olmayan yöntem konusu devreye girer. Kanaatimiz odur ki, tam da bu noktada, mazruftan çok zarfa önem verilmek zorunda kalındığı ve yöntem ön plana alındığı için sosyolojinin bilimsel kimliği tartışma konusu yapılabilmektedir. Epistemik cemaat bu durumda sadece herkesin bildiği, ya da fikrinin olduğu sosyal olguyu tartışmaktan ziyade, kendi yorumunu yöntemi yardımıyla kabul ettirme çabasındadır.

---

* Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Doktora Öğrencisi.

¹ Kitapta içeriğe ilişkin kısımlar, yazarının perspektifiyle yoğunlaşmış tam ve anlaşılır birleşimi olmasına rağmen, daha detaylı inceleme yapmak isteyen araştırmacılar için eserdeki kaynakça bölümü ayrıca katkı sağlamaktadır.

Sosyolojide tarih ve topluma yönelen bilgi etkinliğini doğa bilim örneğine göre düzenlemek ve bunun dışında tinsel bir bilim tasarımı oluşturmak şeklinde öne çıkan iki ana eğilim vardır. Bu bahis içerisinde tinsel bilimsel anlayış (anlayıcı paradigma) içinde bazı bilim adamlarının isimleri zikredilmesine rağmen, bahse konu bilim adamlarının önemli bir kısmı doğa bilimsel (pozitivist) paradigmanın etkilerini taşırlar (s.20-21). Kanımızca bu durum, bireyin evrene bakış açısındaki anlama sorunundan kaynaklanır. Birey, anlayabilmek için bilinciyle kavradığı ve duyularıyla algıladığı kadarını kullanma eğilimindedir. Belki daha fazlası olduğunu hisseder ama eşik noktasını aşma cesaret ve yeterliğini gösteremez. Bu kısıtlama bilim adamına bilinçaltı ampirik tavrı dayatır.

Toplumsal fenomenler dünyasında yasaların aranmasına karşı çıkan anlayıcı-yorumlayıcı paradigma, bu alanda ancak nedensel nitelikte bir açıklama yapılabileceğini savunur. “*Burada ortaya çıkan yöntem sorunu tiplleştirme ile aşılabilir. İdeal tipler bireysel veya tikel davranışları anlamak için vasıta olan sistemlerdir*” der yazar.

Kanımızca, Weber’de ifadesini bulan tiplleştirme kavramı, göreceli olarak daha muğlak olsa da sırf açıklamak ve yasa oluşturmak amacına dönük bir çaba olarak inkâr ettiği pozitivist görüşe kısmen yaklaşır. Dolayısıyla pozitivist-rölativist tartışması yerine pozitivistizmin yumuşatılmasından bahsetmek daha mümkün görünmektedir. Bu bağlamda devlet aygıtı açısından ki olması gereken amacı toplumsal birliğin muhafazasıdır, pozitivist-rölativist tartışması gereksizdir. Yönetişim problematiğini ortadan kaldırmak maksadına matuf olarak insan aklıyla tasarlanarak kurulmuş olan devlet aygıtının rölativist bir duruşa sahip olmaya çalışması, yine insan eliyle zaafa uğratılması anlamını taşır.

Yazar kitabının ilk bölümünü, “Metot, Yöntem, Teknik, Metodoloji, Yöntembilim Kavramları Üzerine”, “Paradigma Kavramının Anlam Evreni: Bilim Cemaatlerinin Yapısı ve Özellikleri” ve “Sosyal Bilim Paradigmaları: Sosyolojide İki Ana Gelenek” isimleri altında üç alt bölümden oluşturmuş, sonuncu başlık altında bu gelenekleri (Pozitivist/Natüralist Paradigma ve Anlayıcı/Yorumlayıcı Paradigma) incelemiştir.

Bilimin yönteminden dolayı diğer etkinliklerden ayrıldığı belirtilirken yöntem, metot metodoloji ve paradigma kavramları sırasıyla açıklanır. Paradigma açıklamasında, sosyal bilimcilerin hermeneutik geleneğin de etkisiyle paradigma değişikliğine giderek felsefi hermeneutik geleneğe ve Kuhn’cu bilim anlayışına bağlandığı söylendikten sonra Popper ve yanlışlamacılığın bahsedilir. Popper’a göre ancak deneyim, gözlem, içgüdü ve sezgileriyle yola çıkan bir araştırmacı önyargılarından kurtularak evreni sorgulayabilir. Oysa kanımızca, evren algısı, bireysel yetkinliği ve rölativist bakış açısı ne kadar gelişmiş olursa olsun deneyim, gözlem, içgüdü ve sezgilerini önyargı ve dogmalarından ayırarak karar vermek ve bunu mantıksal olarak açıklayabilmek bireyin bilinen verili sınırlarını aşmaktadır.

Sosyolojideki iki farklı gelenekten birincisi Comte ve Durkheim'ın başını çektiği, Fransa kökenli pozitivist paradigma ve bağlı olarak pozitivist sosyoloji, diğeri Kant ve Hegel tarafından felsefi temelleri atılan Almanya kökenli anlayıcı-yorumlayıcı paradigmaya bağlı sosyoloji geleneğidir.

Pozitivist/natüralist paradigmanın varlık gayesi ve en belirgin amacı tümel ve evrensel bilgiyi ortaya koymaktır. Değerlerle bilimsel bilgiyi bir temel kabul olarak birbirinden tamamen ayırmıştır. Epistemik statüko ve bilimsel ortodoksiyi bu stratejiyle meşrulaştırır.

Yazar, Hüsamettin Arslan'dan yapılan iktibasla "*Bilim cemaatleri, kendi temel ön kabullerini, genel vaziyet alışlarını ve normlarını paylaşan, ancak birçok konuda farklılıklar sergileyen alt cemaatleri de bünyesinde barındırırlar*" ifadesine yer vermiştir (s.55). Kanaatimizce, sosyal bilimlerde, özellikle toplumsal anlamda biat kültürünün başat rol oynamadığı toplumlarda bu açıklama kabul edilebilir görünse de, doğa bilimlerinde ve özellikle bizim toplumumuz gibi biat kültürü ve sözel kültürün yerleşik olduğu doğu toplumlarında durum böyle değildir. Bilim ülke sınırları içine girdikten sonra çok fazla alt cemaate bölünmez. Cemaat mensupları da ülke dışında zaten var olan cemaatlerden genellikle belirgin olan ortodoksiyi oluşturan merkez koleje temayül ederler. Yelpaze fazla dağılmayacaktır.

Kitapta, pozitivist sosyal bilimin açıklamasında, açıklamaların diğeri araştırmacılar tarafından yinelenerek doğrulandığı temel özellikler arasında belirtilir (s.61). Bu durumda esefle belirtmek gerekirse fazla büyük olmayan bir dairenin içinde zikredilebilecek olan bilimsel ethos algısı, bazı sosyologlar müstesna olmak üzere, en iyi yaptığı bilimsel faaliyet yineleme olan Türk Sosyolojisi, pozitivist olmaktan ileriye geçemeyecektir.

Hâkim pozitivist sosyoloji anlayışından dolayı, Weber tarafından kurumsallaştırılmasına rağmen anlayıcı/yorumlayıcı paradigmayla özdeşleşen hermeneutik oldukça yoğun eleştirilere uğramıştır. Anlayıcı paradigma doğrudan yansımacı olmayan öznelci, inşacı bir anlayıştan yola çıkar. Teori, inanç ve anlamlandırmalar dışında bir gerçeklik bilgisi yoktur. Yazarın aynı bölümde kısaca görüşlerine yer verdiği Dilthey, Rickert, Heidegger ve Gadamer'le sistemleşen hermeneutik, metodolojiden ontolojiye kayarak felsefi hermeneutiki ortaya çıkarır. Bu düşünürlere göre toplumsal dünyada olgular arasındaki ilişki değerlere dayanır ve amaçsal niteliktedir. Felsefi güdülerle belirlenen bu alanda doğa bilimlerinin aksine tek ve kesin bir metot hâkim olmamıştır. Düşüncemize göre felsefeden daha fazla güdülendiği içindir ki sosyal bilimci bazen bakış açısını bireysel perspektife kadar indirgeyerek "ben yaptım oldu" kolaycılığına düşme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu da çoğunlukla yorumlayan kadar yorum ve anlayan kadar anlam farklılığına götürür ki bilimsel olmaktan çok dağınık ve bireysel bir süreç işlemeye başlar.

Eserde, Giddens'ın işaret ettiği sosyal bilimcinin davranışlarını betimleyerek analiz etmeye çalıştığı kişilerin becerilerine benzer türden

becerilerden faydalanmak zorunda olduğu ifadesi bulunmaktadır (s.73). Sosyal bilimlerde obje ile süje hemhal olmak zorundadırlar. Birbiriyle ilişkileri tabiat bilimlerinde olduğu şekliyle dışarıdan olamadığı ve süje hiçbir zaman tam olarak şeyleştirilemeyeceği içindir ki bize göre sosyal bilim objektif olamaz.

Kitapta temel özellikleri açıklanan anlayıcı paradigma bakış açısından, insan bilimlerini tabiat bilimlerine göre düzenlemenin yanlış yönlendirilmiş, verimsiz ve ahlaki açıdan tehlikeli olacağı belirtilir. Aynı sakınca anlayıcı paradigma için de geçerli olabilir. Belki fikri ve ilmi açıdan söylenecek çok söz yoktur ama ahlaki açıdan pozitivistlerden daha tehlikeli olma potansiyelini içinde barındırır. Çünkü bakan göz sayısı kadar çerçeve olma ihtimali anlayıcı paradigmada artacaktır. Zaten söz konusu bakış açısında, araştırmacı kantitatif ve ampirik verilere dayanmak zorunda olmadığından, sosyal bilim yapma adına “üfürükçülük” yapıldığının gözlemlenmesi de son derece imkan dahilindedir.

Dilthey anlatımında, O'nun ilk olarak Alman Tarih Okulu ile doğal hukuk düşüncesi ve pozitivism arasındaki karşıtlığı ortaya koymaya çalıştığı belirtilmiştir. Alman Tarih Okuluna göre hukuk, her toplumun kendine özgü tarihsel bir geleneğinin ürünü olarak toplumun yaşantısındaki özellikleri ortaya koyar (s.77). Bize göre, ülkemizde bu kapsamda cumhuriyetle yaşıt sıkıntılar mevcuttur. Devrimin gereği olarak paradigma değişimi için ilk etapta zorunlu olan yasal düzenlemeler, eksiklikleri görmezden gelinerek, belki de hukukçularımız pozitivist gelenekten sıyrılmadıklarından, hala otokton kültüre uyarlanmış değildir. Hatta düzenlemelerin temel gerekçesi toplumsal yapı ve gerçeklik olması gerekirken farklı saikler (AB müktesebatı, iç ve dış siyaset vb.) ön plana çıktığından her geçen gün daha büyük bir garabete bürünmekte, içinden çıkılmaz bir gayya kuyusuna dönüşmektedir. Ne yazık ki toplumsal vicdanı tatmin etmeyen hukuk, kaçınılmaz olarak iki tür davranış tipine sebep olur. Toplumun bir kısmı sınırları alınmış tepkisiz kitlelere dönüştürülerek mankurtlaştırılırken, diğer kısmı hukukun onaramadığı adalet duygusunu toplumsal terazide geleneksel ve örfi olarak dengelemeye çalışır.

Weber, sosyal bilimcilerin incelediği konularla ilgili taraf tutmaktan kaçınamayacağını ileri sürmüştür. Bize göre de kendi ekolüne sadık kalmakla birlikte, iki zıt sosyal bilim paradigmasını buluşturmaya çalışan Weber düşüncesinde belirtilen sosyal bilimcinin tarafsız olamayacağı gerçeği doğrudur. Bu bir realitedir. Anlayıcı paradigma bunun böyle olması gerektiğini söylemez. Sadece pozitivistlerin sakladığı gerçeği açıkça belli eder. Ama felsefi boyutta düşüncenin sonraki adımları daha karmaşıktır. Özne objektif değilse, daha önemlisi bakış açısı değer yüklüyse, yani normatifse, o zaman temel amaç başlangıç açıklamasında olduğu şekliyle var olanı apaçık belirtmek ve açıklamaktan öte, pragmatist bakış açısıyla olması gerekeni söylemeye ya da benden, bizden olanı yüceltmeye dönük bir hal alır. Demek ki her iki paradigmatic yapıda da aynı amaca/amaçlara giden farklı yollar görüyoruz. Pozitivistler olası yalanları örtmek için ampirizm, determinizm ve nomotetik

açıklamaları araçsallaştırırken, anlayıcı paradigma idiografik açıklama tarzı ve hermeneutik bakış açısıyla bunu en baştan halletmiştir.

Anlaşıldığı kadarıyla Arslan'ın linguistik epistemik cemaat kavramı ve Kuhn'un paradigmatik toplum açıklamasında, Gadamer'in felsefi hermeneutik açıklaması ile kısmi paralellikler bulunmaktadır. Kuhn da Gadamer gibi çeviriyi anlama ve anlamlandırma için olumlar. Oysa epistemik cemaat için linguistik, cemaate özel formunu kazandıran ve kolayca anlaşılması gereken, anlaşamadığı için kutsallığının muhafızı olan temel kavramdır Arslan'da. Çeviri, ne kadar ön şartlarının (alan bilgisi, objektivite vb.) tamamını yerine getirirse de özellikle sosyal bilimlerde obje-süje bütünleşmesi tam olarak sağlanamayacağından, çeviren yani süje, çevrilen konunun yani objenin dışında bir toplumsal çerçeveye sahip olduğundan hiçbir zaman aslının gerçeğe yakın bir suretini veremez. Çünkü aynı evren değildir içinde yaşadıkları. Bu biraz iletişimin genel geçer kuralıyla açıklanabilir. Sadece yalın bir iletimden bahis söz konusu olduğunda bile mesaj önemli ölçüde değişir. A süjesinin düşüncesini 100 birim kabul edersek, bunun iyi ihtimalle 95 birimini dile getirebilecek, B süjesi ise bunun 90 birimini algılayacaktır. Algıladığını dile getirmesi ise 100 birimle yola çıkan mesajın 85 birime düşmesi için yeterlidir. Girdi-süreç-çıkıtı basit sisteminde, mesaj A ve B süjeleri arasındaki bireysel farklar ve süreçteki kaçınılmaz parazitlerden (gürültü) dolayı törpülenerek devam eder. Eğer yalın olmayan bir süreci izlemek durumunda kalırsa, yani işin içine linguistik ve paradigmatik farklılıklar girerse daha yıpranmış bir çıktıyla karşılaşmak kaçınılmazdır.

Gadamer'e göre önyargılarımızın oluşmasına neden olan şey gelenektir. Acaba Dilthey'dan Heidegger'e ve Gadamer'e uzanan, evrene bakış açımızı oluşturan önyargılarımızı şekillendiren, baskısı altında olduğumuz gelenek kavramı Weber'in deyimiyle ne kadar ideal tiptir? Gelenek kavramını ne kadar genele matuf kılabiliriz? Toplumsalı açıklarken gelenek kavramı dün olduğu gibi bugün de aynı yeri korumakta ve yarın da koruyacağı düşünülmekte midir? Yoksa artık bilinçlere çılgıncasına daha fazla bireyselliğin pompalandığı ve artarak devam edeceği değerlendirilen çağımızda eski önemini kaybetmekte midir? Modern toplum gün geçtikçe toplumsal özelliklerini yitiren bir kitle halini almaya başladığından insan soyu belki de 2000'li yıllarda uzun zamandır üzerinde yürüdüğü ve şeklinin farkına varmadığı çemberi tamamlamıştır. Kanımızca başlangıç noktasına oldukça yaklaşmış olan insan, bunun farkına varmaya başladığından, kaçınılmaz görünenden sakınmak adına, cılız post-modernite denemelerine girişmektedir. Süreç başlangıç noktasına yeniden dönmek üzere olan toplumsallaşmış bireyin muhtemelen ya aynı evreleri ama daha yavaş yaşayarak Afrikalı kadim atalarının seviyesinden başlamak kaydıyla yeniden toplumsallaşmasını sağlayacak, ya da daha yüksek ihtimalle kahkahalarımız, sevecen uzatılan ellerimiz, gözyaşlarımız sadece sanal âlemde soyut simgeler olarak yerlerini sağlamlaştıracaklar.

Sosyoloji bilimine yön veren iki temel bakış açısını oluşturan paradigmatik yapıların anlatıldığı birinci bölümde yazar, özellikle hakim pozitivist bakış açısının ihmali ya da görmezden gelmesi sonucu en az onun kadar güçlü bilimsel temellere sahip olduğu halde görece daha az tanınan anlayıcı/yorumlayıcı paradigma ve bilimsel çerçevesini belirginleştirmesinde emeği geçen fikir adamlarının anlatısına daha fazla ağırlık vermiştir.

İkinci Bölüm, hâkim iki paradigmanın temel kabulleri, bakış açıları, kuramsal yapıları ile çatışan ve birleşen yönlerinin incelendiği dört alt başlıktan oluşur. Bu bölümde araştırmacıya bilimsel faaliyetleri için bir referans çerçevesi sunduğu belirtilen her iki paradigmanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik çerçeveleri ayrıntılarıyla açıklanır.

Toplumsal kuram, toplumsal dünya hakkındaki bilgileri özetleyen ve düzenleyen birbiriyle bağlantılı fikirler sistemidir. Sosyolojik kuramlar, konuları, kabulleri, sorunlarının türleri ve metodolojileri yönünden ayrılırlar. Konuları bakımından makro (işlevselcilik ve çatışma) ve mikro (sembolik etkileşimcilik ve fenomenoloji), kabulleri bakımından insan davranışının belirlenmiş olduğunu düşünenler (işlevselcilik ve rasyonel seçim kuramları) ile insan yaratıcılığını öne çıkaranlar (sembolik etkileşimcilik ve fenomenoloji), tanımlamacı (sembolik etkileşimcilik ve fenomenoloji) veya açıklamacı (işlevselcilik, çatışma ve rasyonel seçim kuramları) oluşları ve araştırma yöntemleri açısından tümdengelimci (işlevselcilik, çatışma ve rasyonel seçim kuramları) ya da tümevarımcı (sembolik etkileşimcilik ve fenomenoloji) oluşlarına göre farklılaşırlar.

Yazara göre araştırma metodu, teorik yaklaşım ve metodolojik yaklaşım paradigmlar tarafından belirlenir. Sosyal bilimlerde paradigma farkındalığı bir gerekliliktir. Sadece bu farkındalık sayesinde nicel ve nitel yöntemlerle araştırma tasarımları bir araya getirilebilir. Teoride sahiplenilen paradigma genellikle ya uygulamada terk edilmekte ya da kuramsal çerçeve kaybedilerek araştırma anket uygulamasına indirgenmektedir. Her araştırmacı tutarlılık açısından seçtiği yöntemin felsefi temelleri, varsayımları ve farklılıklarını bilerek hareket etmelidir.

Bu bölümde hermeneutik döngünün ya kullanılmadığı ya da yanlış kullanıldığı belirtilmektedir. Bu döngü tekniğinin “bütün parçalardan bağımsız, parçalar ise bütünden bağımsız anlaşılabilir ve nihai/nesnel anlam bütüne aittir.” ilkesi; çalışmaların bazılarında dikkate alınmamakta ve olaylardan bölük pörçük alıntılarla “anlama” daha doğrusu “anlamama” yapılmaktadır (s.151-152). Sosyal bilimlerin doğası gereği, pozitivist yaklaşımla icra edilse bile insana, topluma, kültüre ait bir şeyler söyleme çabasında olduğundan normatif ve rölativist yapıdan sıyrılması pek mümkün değildir. Eğer araştırmacı anlayıcı paradigma çerçevesine sahip olduğunu iddia ediyorsa, yukarıda bahsedilen hermeneutik döngüde parça-bütün ilişkisini kaçırması, kimi zaman yetersizlik, acelecilik ve sorunsala şaşı bakmakla açıklanabilirse de daha doğru ve geçerli olan bu eksikliğin bilerek, isteyerek ve kasten yapılabilirliğidir. Niyet “kanalize

etmek ” olunca, amelde yapılan eksiklik ve tesadüf yerine, niyetle uyumlu bütünlük ve tevafuk denmelidir. Araştırmacı böyle zamanlarda bir bacağı olmayan ineğini boynuz ve tüylerini parlatarak satmaya çalışan şark kurnazı pragmatist bir köylüye benzer.

Üçüncü bölüm, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri, veri toplama araçları ve bunların kullanımına yönelik sorunların ele alındığı dört alt başlıktan oluşmaktadır. Sosyolojideki araştırma yöntemleri eylemsel boyutta nicel ve nitel şeklinde ayrılırlar. Ancak günümüzde karma yöntem şeklinde ikisinin birden kullanıldığı da sıklıkla görülmektedir. Nicel araştırmalar, pozitivizm, post-pozitivizm, inşacılık ve eleştirel teoriden etkilenirken, nitel araştırmalar, fenomenoloji, sembolik etkileşimcilik ve etnometodoloji gibi yorumlayıcı yaklaşımlardan etkilenmişlerdir. Genel olarak dört ana araştırma metodundan söz etmek mümkündür. Bunlar, laboratuvar deneyi, saha taraması (survey), saha çalışması ve tarihsel karşılaştırmadır. İlk ikisi nicel, son ikisi nitel yöntemlerdir. Nitel araştırmalar, nicelin tersine objektif ve istatistiki bilgiyle ilgilenmez. Genelleyici, yordayıcı ve kesin bilgi peşinde değildir. Aksine tikeli derinliğine anlamaya yarayan bilgiyi üretmeye çalışır.

Bugün survey yönteminin esası olan evren ve örneklem bilgisi yüzeysel bir şekilde geçilmekte kategorik sorular sorulmasına ve aralıklı ölçekler kullanılmamasına rağmen veriler geçerli sayılmaktadır. Diğer yanda sözel tarih gibi nitel araştırma yöntemleri, paradigma bağlantısı dikkate alınmadan gelişmiş güzel uygulanmaktadır. Yöntemler nasıl kullanılırsa kullanılsın, veriler kavramsal çerçeveye oturmadığı sürece anlam ifade etmez ve açıklamaya imkan vermez. Ampirik çalışmalarda ölçme tutkusu kesinlik tutkusuna dönüştüğünde, ideoloji haline gelebilmektedir.

Sonuç olarak, kitapta sosyolojinin paradigmatik temellerinin anlatımından sonra, genelde sosyal bilimsel alan araştırmacılarının kullandıkları yöntemin hangi paradigmanın ürünü olduğu üzerine bilgi sahibi olmalarının gerekliliği, rastgele yöntem kullanımının sakıncaları tartışmaya açılmış, sosyolojik araştırmaların tamamında kullanılan paradigmaya bağlı olarak ontolojik, epistemolojik ve metodolojik duruştaki süreklilik ve tutarlılığın önemi vurgulanmıştır. Bu bağlamda tanıtmaya çalıştığımız eserin, ele aldığı konu itibarıyla sosyal bilimlerde önemli bir boşluğu doldurduğunu ve sosyoloji alanına kayda değer katkı sağladığını ifade edebiliriz. Ayrıca kitabın, genç araştırmacılar için de metodoloji alanında, özellikle işin felsefi/zihinsel/teorik boyutunu derli-toplu bir şekilde ele alması açısından faydalı olacak bir kaynak olduğunu da belirtebiliriz.